

ŠODIEN «LATGALES RAKSTU GAISMĀ»

Šodien pulksten 16.00 Rīgā, K. Barona ielā 12 sākas sarīkojums «Latgales rakstu gaismā», veltīts 1995. gadā izdotajām latgališu grāmatām un grāmatām par Latgali, ko rīko Latgales kultūras biedrību savienība un Latvijas Rakstnieku savienība. Piedalās A. Rancāne, J. Kursīte, L. Leikuma, A. Stafacka, A. Egliena, A. Vējāns, P. Jurciņš, A.

SKOLĀM GRĀMATAS NO AUSTRĀLIJAS

Nesen Jēkabpils rajona skolu valde saņēma sūtījumu no Austrālijas-Latvijas biedrības Melburnā. Kā pastāstīja skolu valdes pārstāve Elga Ubele, dāvinājumi ir četras kastes ar daiļliteratūru angļu, vācu un latviešu valodā. Šoreiz šīs bezpeļņas organizācijas Melburnā īpašā vēlme bija vispirms iepriecināt Antūžu speciālās skolas un Atašienes vidusskolas skolēnus. Sūtījumā ir pabežti sējumi, kas vairāk piemēroti vidusskolēniem un skolotājiem, tāpēc grāmatas saņems arī Zāses un Salas vidusskolu bibliotēkas.

Austrālijas-Latvijas biedrības Melburnā priekšsēde Valda Liepiņa raksta: «Mēs, Austrālijas — Latvijas biedrības (Melburnā) locekļi cenšamies uzzināt par trūkumcietējiem, daudz bērnu ģimenēm, skolām, slimnīcām, bāreņu patversmēm un vēl vairāk. Arī šīs biedrības nodaļas Latvijā turpina šo darbu un cenšas mums palīdzēt. Izdodas lieliski.

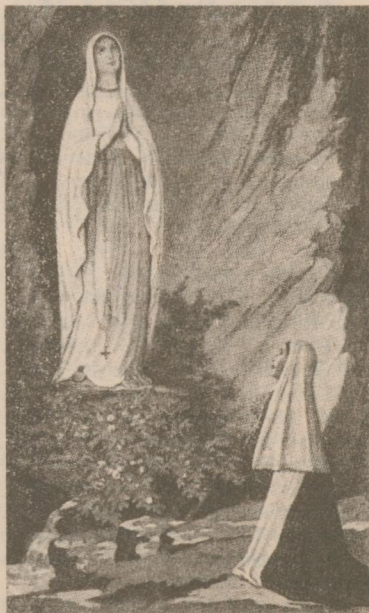
Viens lūgums gan būtu jums, ikkatra sūtījuma saņēmējam. Mūsu tautieši tik daudz strādā, lai sarūpētu pakas. Arī šeit, jāsaprot, neesam tik bagāti... A-LB ir bezpeļņas organizācija, kas cenšas uzzināt par cilvēkiem, iestādēm un organizācijām, kurām no citām iestādēm nepienāk palīdzība. Domāju, ka nemaz tik grūti nebūtu atrastīt pāris rindiņu vai nu mūsu organizācijai tieši, vai sūtītājiem individuāli, lai pateiktu «Paldies!» un pastāstītu, vai jums šis sūtījums noderējis. Lūzdu, dariet gan tā, jo vienam otram sūtītājam siesniņa ļoti sasāpējusi — tik daudz par pakām domāts, rūpēts, skrīets pa veikaliem — un klusums.

Ceru, ka nākamreiz, kad būs iespēja pabūt Latvijā, varēšu tikties ar jums. Ņemiet savā paspārnē katru katru Austrālijas — Latvijas biedrības locekli, kad pie jums ciemojas. Darbs, ko viņi veic, ir varens!»

Par sevi viņa raksta: «Esmu Valda Liepiņa. Varbūt pazīstat Latvijas Radio «Pintīku ciema» stāstījumus? Tur skan arī mana balsis. Priecājos ar daļu no mūsu sūtījumu saņēmējiem atpazīties un ar jauniem iepazīties. Austrālijas Melburnas latvieši man dāvājuši godu būt par biedrības priekšsēdi. Nodibinājāties 1989. gadā kā LTF Austrālijas nodaļa, bet laika tecējumā bija jāmainās.»

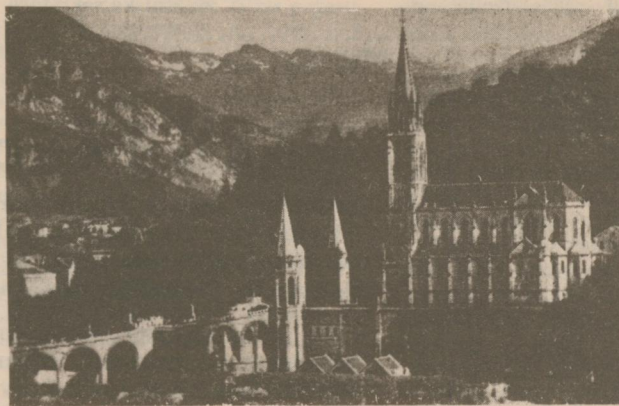
Arī Jēkabpīlī darbojas šīs biedrības nodaļa (Brīvības ielā 208), tāpēc, pateicoties šīs nodaļas valdes locekļiem Edites Ortveines gādībai, sūtījums laimīgi nonācis Jēkabpīlī.

Valija BERKINA

Ceturtdien, 1858. gada 11. februārī visā Francijā bija auksts laiks, bet jo sevišķi Pireneju kalnu nogāzēs nelielajā miestā Lurdā. To visā pilnībā izjuta nabadzīgās ģimenes, daudzām trūka kurināmā. Francis Soubirouss, kuram bija 8 bērni, pildīja gadījuma darbus, kurināmo nespēja nopirkt un meža vāca zarus. Viņa sieva Luīze pēc zariem sūtīja vecāko meitu Bernadeti, jaunāko Antoniju un viņu draudzeni Janīnu Abadieju. Bernadetei bija 14 gadu — dzimusi 1844. gada 7. janvārī. Viņa nebija veselīgs bērns, tomēr māti paklausīja, visas trīs, čaldamas, naski steidzās uz priekšu. Bet Bernadetei bija grūti tikt līdz mātai un draudzenei, sekošana prasīja lielu piepūli.

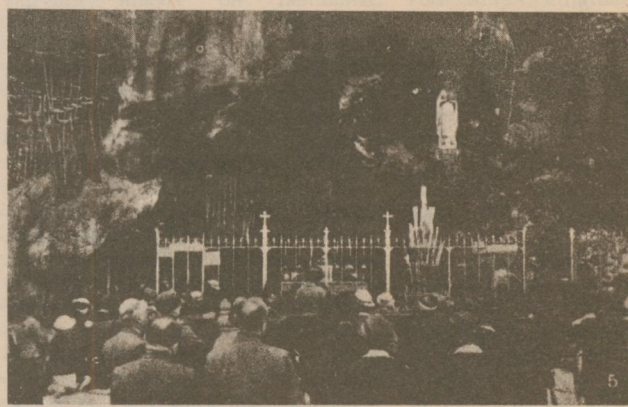
Netālu no Massabielas klintīm, upes otrā malā, vīnā s pamanīja zarus. Janīna un Antonija noāva koka tupeles, n o v i l k a

R. MUTULIS

DIEVA MĀTES PARĀDĪŠANĀS LURDĀ

ŠOGAD APRILĪ 138 GADI

zeķes, pārbrida straumi. To pašu gribēja darīt arī Bernadeta. Viņa apsēdās, lai noautu kājas, bet pēkšņi izdzirda stipras vētras troksni. Izbijās, apskatījās visapkārt, bet koki stāvēja klusi un mierīgi. Viņa turpināja aut nost kājas. Atkal atskanēja tas pats troksnis, bet šoreiz meitene skaidri saklausīja, ka tas nāk no grotas upes viņā malā, izdzirda arī saucam viņas vārdu: «Bernadete!»

Bernadete pacēla galvu un grotā ieraudzīja baltu kundzi. Domādama, ka tā ir parādība, izberzēja acis, bet kundze nepazuda. Meitene no kabatas izņēma rožukroni, gribēja pārkrustīties, bet nevarēja pacelt roku. Kundzei rokās arī bija rožukronis, viņa izdarīja krusta zīmi. Tad tas izdevās arī Bernadetei, kura nokrita ceļos un skaitīja rožukroni. To pašu darīja arī kundze. Kad beidza, paskatījās uz Bernadeti un deva zīmi tuvojies. Meitenei nebija drosmes, kundzes tēls pazuda.

Kad meitene pārrādās mājās un pateica, ko redzējusi, pār viņu bira jautājumu kruša. Viņa pastāstīja, ka kundze bijusi gadus 15 vai 16 veca ar bērnišķīgu seju, svētu smaidu, tēpusies sniegbaltā kleitā, galvu sedzis plivurs, kas stīpies līdz pat kājām, kuras bijušas basas un uz katras pa rozei. Kleita bijusi apjozta ar zilu jostu, rokās viņai bijis baltu pērļu rožukronis.

Māte Bernadetei stingri aizliedza vēlreiz iet uz grotu, bet, padodoties citu cilvēku spiedienam, beidzot atļāva, cerēdama, ka šo kundzi vairs neredzēs. 14. februārī meitene nelielas cilvēku grupas pavadībā, pa ceļam baznīcā paņemot svētīto ūdeni pret ļauno garu, ja tas izrādītos šīs parādības cēlājs, nonāca pie grotas, nometās ceļos un noskaitīja rožukroni. Pēkšņi Bernadete iesaucās:

— Viņa ir tur! Smaida!

Meitene piecēlās kājās, slacināja ar svētīto ūdeni, bet kundze tikai smaidīja. Bernadete nokrita ceļos un paģība. Cilvēki lika, lai meitene iet uz grotu un prasa, kas ir šī kundze. Atbilde tika saņemta 25. martā pēc Bernadetes trīskārtēja lūguma: «Esmu bezvainīgi ieņemtā.»

Bernadetei neklājās viegli, viņu burtiski pratināja gan vecāki, gan priesteris, policija un arī bīskaps. Kundze Bernadetei parādīja, kur rakt, lai izplūst brīnumdarītājs ūdens. Tas līdz šai dienai padarījis veselus tūkstošus cilvēku. Pēc garas pētiņas un apspriedēm pāvests Pījs IX Dieva mātes parādīšanos Lurdā atzina par faktu, pēc tam 1862. gada 14. oktobrī 60 strādnieki ar Bernadetes tēvu priekšgalā sāka pirmos darbus grotas izbūvē. Pēc kāda laika vietā, kur Bernadete bija redzējusi Dievmāti,

Nobeigums 3. lpp.

UNIKĀLA BIBLIOTĒKA

Tāda nesen atvērta Ludzā skolēnu namā. Te glabājas četrpus tūkstoši grāmatu, kas krātas gadiem ilgi, taču plašākai publikai nebija pieejamas telpu trūkuma dēļ. Literatūra pienāk oficiālā kārtā, ir daudzi atsevišķu personu vai organizāciju, īpaši Sarkanā Krusta dāvinājumi. Teiksim, ar rajona skolu valdes starpniecību līdz šejieni nonākusi velte no tālās Francijas — dažādas grāmatas franču valodā. Kādas divsimt periodisko rakstu mapes un karotēku kastītes lielākoties ir pašu nama darbinieču sarūpētas. Te var pašķīstīt arī agrākos gados iznākušo latviešu laikrakstu un žurnālu komplektus. «Skolotāju Avīze» saglabājusies pat kopš 1977. gada.

Uz bibliotēku nāk bērni, gatavodamies skolēnu konkursiem, olimpiādēm, dažādiem sarīkojumiem, iegriežas arī pieaugušie, īpaši studenti, kas raksta referātus, kursa vai diplomdarbus, no mazā līdz lielajam lasa «Santu» vai «Zeltēni». Un visus viņus laipni sagaida bibliotēkas saimniece Antonija Trejčkova.

Viens plaukts krātuvē atvēlēts jaunienākušām grāmatām; tie ir lielākoties ceļveži, novadpētniecības un daiļliteratūra — gan

latviešu oriģinālā, gan no svešvalodām tulkojā. Citos sarindoti izdevumi par dažādām mākslas jomām, par psiholoģiju un pedagogiju, par dzimtenes dabu, enciklopēdijas, atsevišķu zinātnes un tehnikas nozaru speciālistiem domātās rokasgrāmatas.

Glītās novadpētniecības materiālu kārbas ar neskaitāmajām mapēm, daļa laba pat prāvas grāmatas apjomā, vispusīgi stāsta par republikas, Latgales un Ludzas rajona dabu, svētkiem ik katru mēnesi, pilskalniem, tautas tradīcijām, parašām, mākslu, par valsts karogu, ģerboni. Daudzas plašās tēmas «Latviešu tautas dzīves ziņa» kārbas sakārtotas atbilstoši audzināšanas stundu programmām. Viss šis milzīgais materiālu klāsts pārskatāmi sadalīts pa nodaļām: vispārīgie jautājumi; cilvēks, ģimene, tauta, tēvzeme, brīvība, laime, valoda, darbs, daba, debesis; latviešu godi; krustības, vedības, bēres un Dievaines; gadskārtas svētki; Metepi, Lieldienas, Ūsiņi, Jāņi, Māras diena, apjumības, Mārtiņi (pie tiem Veļu laiks), Ziemassvētki; latviešu tikumi un vērtības; tēvzemes mīlestība, virišķība, mērķtiecība, gudrība, gods, labestība, ģimeniskums,

mīlestība, draudzība un saderība, prieks.

Bibliotēkā dabūjami rajona skolotāju pieredzes apmaiņas materiāli, skolu dzīves atspoguļojums presē. Patlaban tiek kārtotas mapes par aizgājušo gadu bērnu organizācijām Latvijā.

Interesentiem neatvietojamu palīdzību var sniegt kastītes ar bibliogrāfijas kartītēm par dažnedažādām tēmām. Ielūkosimies tikai vienā ar nosaukumu «Daba»: dabas aizsardzība, biedrības, muzeji, dzīvnieku aizsardzība, zoodārzi, dabas aizsardzības objekti Latvijā, laika novērojumi, ticējumi, materiāli pasākumiem par dabu, augsnes kopšana, savvaļas augi, kultūraugi, dārzeni, ogu dārzi, purvi, indīgie augi, augi pret kaitēkļiem, ārstniecības augi, svešzemju augi, plāvu puķes, meža puķes, dārza puķes, istabas puķes, kukaiņi, posmkāji, bezmugurkaulnieki, ūdens iemītņi, abinieki, rāpuļi, putni, mežs, koki, meža dzīvnieki, sēnes, augi, kaķi, mājdzīvnieki, svešzemju dzīvnieki, dzīvnieku slimības, dabas parādības.

Un daudz daudz citu vērtīgu materiālu var atrast otrdienās, trešdienās un ceturtdienās šajā unikālajā bibliotēkā, savā ziņā vienīgajā rajonā.

Viktors TROJANOVSKIS

LATVIJAS SENATNES PĒTNIEKS

To cilvēku vidū, ar kuru vārdu saistīts mūsu tautas likteņgaitas, mināms arī liels zinātnieks, ievērojams arheologs un literāts Vladislavs Urtāns. Viņa sūpulis kārts 1921. gada 4. janvārī Ludzā strādnieka saimē. Atmiņu skiecēs mūsu novadnieks rakstīja:

«Mana māmuļa Ludzas apriņķa Mērdzenes pagasta «Lōčos» vienmēr sapņoja, kā varētu tikt skolā vai vismaz izlasīt sādā vienīgo «Lementaru» — toreiz drukas laikā aizliegto mūsu katoļu ticības lūgšanu un dziesmu sakopojumu, kura vāki no tā lasīšanas visā sādā bija pamatīgi nodiluši.»

Izglītoties viņai tā arī neiznāca, toties šo iespēju viņa visiem spēkiem centās sagādāt saviem bērniem. Agrī mirā tēvs. Ar trūkumu kaudamās plānā maizes rīciena dēļ, trūcīgā latgališu ģimene pārcēlās uz Rīgu. Te pēc pilsētas 1. ģimnāzijas absolūvēšanas Vladislavs 1939. gadā iestājās Latvijas Universitātes vēstures fakultātē. Studēt šo zinātņu viņu mudināja gan dzimtā novada notikumiem bagātā pagātne, kuras atribūti atrodami Ludzas pilskalnā un blakus esošajā Odulkalnā, kur zēnība un agrā jaunība pavadīti neaizmirstami brīži, gan mātes skandēto tautas dziesmu bagātais pūrs.

Driz Vladislavs iesaistījās studentu

korporācijas «Lacuania» darbībā. Tieši tas nesa nelaimi. Par šādas biedrības formas cepures valkāšanu, par savai tēvzemei apliecināto godu un cieņu, pienākumu pret to padomju okupācijas gada 14. jūnijā viņam bija lopu vagonā jānodas tālu prom uz austrumiem.

Kopā ar tūkstošiem citu cietēju brālū un māsu pēc ilgā moku un paze-mojumu ceļa Vladislavs nonāca Solikamskas lēģerī dienvidos no Urālu kalniem. Te viņam, kā spēkus puslīdz saglabājušam ieslodzītajam, lika strādāt par kaprāci, sasalušā sveša zemē guldīt daudzus jo daudzus tautiešus, viņu vidū arī ievērojamus cilvēkus. Savās atmiņās, kas publicētas žurnāla «Karogs» 1988. gada 9. burtnīcā mūsu novadnieks pastāsta par miljonāres, laikraksta «Jaunākās Ziņas» un žurnāla «Atpūta» izdevējas Emilijas Benjamiņas izsūtīšanu un nāvi Sibīrijā, par bijušā saldumu fabrikanta V. Ūzes līdzīgu likteni. Bet «Mōras Zemes» 1989. gada 31. decembra numurā publicētas viņa atmiņas par literāta Viktora Mundura dzīves pēdējo posmu, nāvi gaidot, un arī viņam veltītais 1942. gada jūnijā Sibīrijā galvā sacerētais un pēc kara uz papīra uzrakstītais dzejolis «Nobendētajam draugam». Tajā ir rindas:

Nobeigums 4. lpp.

REDKOLĒGIJA: Valija Berkina – Jēkabpils, Jānis Elksnis – Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns – Rēzekne, Anīta Petkune – Krāslava, Antons Rancāns – Preiļi, Antons Slišāns – Balvi, Viktors Trojanovskis – Ludza, Pēteris Zeile – Rīga, Jānis Žugovs – Daugavpils, ārzemju biroja vadītājs – Alberts Spōģis – Minsterē.

LATGALES PĒTNIECĪBAS INSTITŪTS

Zilo ezeru zeme. Māras zeme, trešā zvaigzne Latvijas ģerbonī – Latgale. Dažādu tautu pāri ieta, nievāta un pelta, tomēr ticībā spēkus smeldama, dažviet vēl seno dzīves rīti saglabājusi.

Un šī ticība nepievīla. Latgaliēši, kā daudzi Latvijas dēli, gan Sibīrijas plašumos palikušie, gan kara gaitas staigājušie, gan dzīvodami svešumā, ir uzticīgi tev, Latgale.

Kara vētru aiznesti dažādās zemēs, latgaliēši veido zinātnieku kopu, apvienojot to Latgaļu Pētniecības institūta (LPI).

1960. gada 2. jūlijā Indianapolē (ASV) Franča Teirumņika mājā notika Latgales pētniecības institūta pirmā dibināšanas sēde. Referēja agronoms B. Briška «Par trimdā pieejamiem latgaļu pētniecības avotiem», doktorands J. Lelis «Par latgaļu fonēmām» un prof. L. Latkovskis «Par Latgales vietu vārdiem».

Eiropas LPI atklāšanas akts notika 1960. gada 2. augustā Latgales kultūras dienās Vācijā, Minhenē, kur maģistrs M. Bukšs latīņu valodā teica atklāšanas runu un nolasīja referātu «Latgaļu tautas izplatība senatnē». Doktorands A. Spōģis uzstājās ar priekšlasījumu «Sakrālās moments Jura Soikāna mākslā». Tika nolemts, ka turpmāko apspriežamo problēmu loks būs saistīts ar Latgales vietu vārdiem (prof. L. Latkovskis), latgaliēšu valodu (M. Bukšs), latgaliēšu valodas stāvokli citu baltu valodu vidū (J. Lelis), Latgales folkloru (A. Spōģis), latgaliēšu izcelsmes vietu vārdiem ārpus Latvijas (B. Briška).

Jau 1964. gadā Miķelis Bukšs laiž klajā pirmo LPI publikāciju vācu valodā par Baltijas valstu rusificēšanu, kā arī grāmatu «Atmiņas un atziņas» par 20. gs. notikumiem Latgalē.

1965. gadā iznāk LPI pirmais zinātnisko rakstu krājums «Acta Latgalica».

No 1991. gada 7. decembra Latgaļu

Pētniecības institūts darbojas dzimtenē – Daugavpilī. Šī paša gada 23. septembrī Daugavpilī sanāk LPI izveidošanas koordinācijas padome, kura pieņem lēmumu par institūta dibināšanu, apstiprina Pagaidu statūtus, nosaka pētījumu virzienus. Nolemts izveidot institūtu nosaukt par LATGALES PĒTNIECĪBAS INSTITŪTU, kas nodarbojas ar kompleksu Latgales izpēti. Institūta apvienojas ap 60 dažādu nozaru zinātnieki no visiem Latvijas novadiem.

1991. gada 7. decembrī notiek arī LPI biedru I kopsapulce-konference, kura oficiāli apstiprina, ka 1960. gada ārzemēs dibinātā Latgaļu Pētniecības institūta turpmākā darbība noritēs dzimtenē – Daugavpilī. Tam atbalstu izteica A. Jūrdža Fonda vadītājs Dr. Dimants un institūta ilggadējais aktivists A. Spōģis. Viņi novēlēja jaunā institūta fondam 1000 DEM izdevējdarbības sākšanai. Atbalstu, palīdzību un vērtīgu informāciju sniedza arī arhibīskaps J. Pujats, F. Teirumņiks, viens no pirmajiem LPI ārzemju institūciju dibinātājiem, novēlot LPI izdevējdarbībai 1000 ASV dolāru J. Bukše, L. Latkovskis.

Institūts izveidoja arī izdevniecību, lai turpinātu «Acta Latgalica» un citu iespieddarbu izdošanu.

Pirmie septiņi krājumi iznāca svešumā no 1965. līdz 1981. gadam. Krājuma «Acta Latgalica» 8. sējums iznāk 1993. gadā. Krājuma nodaļas veltītas Latgales literatūrai, vēsturei, kultūrai, izglītībai un citiem jautājumiem.

1992. gada 29. maijā Daugavpilī notiek LPI I Zinātniskā konference «Latgales pagātne, tagadne, nākotne», kurai pieteikti 68 referāti. Tiek apspriesti Latgales attīstības jautājumi, diskutēts izstrādātas zinātniskas rekomendācijas. Konferencē piedalās zinātnieki no visas Latvijas. Interesanti

ir maģ. fil. V. Vonoga, prof. O. Grāvīša, prof. P. Zeiles, prof. J. Broliša u. c. priekšlasījumi.

1993. gadā LPI dzīvē ir vairāki svarīgi notikumi. Ilga un rūpīga darba rezultātā, saņemot sūtījumus no ārzemēm, gan no «Latgaļu sētas» Minsterē, gan no Annas Dimantes, Pētera Aleksandroviča, Franča Teirumņika, Viktorijas Mickānes, Jura Godļevska, Motivānu ģimenes un daudziem citiem, var atvērt durvis LPI bibliotēka un lasītava. Tās fondos ir jau ap 2000 sējumu.

1993. gada 25. — 26. jūnijā Daugavpilī notiek LPI II Zinātniskā konference, kurai pieteikti 84 referāti. Devīze paliek nemainīga «Latgales pagātne, tagadne, nākotne». Konferencē piedalās Tadeušs Puisāns (Kanāda), sociologs Jāzeps Motivāns (prof. ASV), Antons Zalāns (ASV). Viesis ir arī latgalietis no Krievijas, akadēmiķis A. Nikonovs. Vienbalsīgi notiek arī LPI biedru II konference, kurā tiek izsniegtas LPI biedru kartes. Apliecināta Nr. 1 izsniegta ilggadējam LPI aktivistam Albertam Spōģim (Minsterē).

1994. gada 3.—4. jūnijā LPI III zinātniskā konference notiek Jēkabpilī — Latgales rietumu pierobežā. Konferencē pieteikti 92 referāti. Ir plaša informācija par Jēkabpils rajona pagātnes, tagadnes un nākotnes problēmām, norit diskusijas, tiek izstrādātas zinātniskās rekomendācijas. Lielu daļu referātu gatavo jēkabpilieši. Ipaša vērība konferencē veltīta garīgumam un izglītībai Latgalē un Jēkabpils rajonā. Plenārsēdē referē priesteris A. Aglonietis. Sekciju darbu vada prof. P. Zeile, prof. J. Brolišs, prof. L. Keirāns, Dr. B. Jansons, Dr. H. Soms.

1994. gada 11. maijā LPI piedalās V. Loča atcerēti veltītajā pasākumā — piemiņas plāksnes atklāšanā pie mājas, kurā Daugavpilī sākās izcila un

nenogurstošā latgaļu grāmatu izdevēja darbs.

1994. gada martā darbu uzsāk datu banka «Latgales Dati», ko vada Dr. H. Soms. Neliels kolektīvs H. Soma vadībā sāk veidot kompjuterizētu datu banku par Latgales cilvēkiem un notikumiem. Jau iznācis pirmais izdevums «Latgales dati» un fakti». Ar dotās datu bankas palīdzību var operatīvi atrast informāciju par 2.000 kultūras, zinātnes un politisko darbinieku gaitām Latgalē.

Patikami atzīmēt, ka mūsu institūta valdes loceklis un «Acta Latgalica» izdevējs Jānis Elksnis ir saņēmis valdības apbalvojumu — Triju Zvaigžņu Ordeni.

LPI darbību pašlaik aktīvi atbalsta arhibīskaps J. Pujats, F. Teirumņiks, A. Spōģis, Motivānu ģimene, P. Aleksandrovičs, V. Mickāne, Vēveru ģimene, K. Zenaitis no Kanādas, J. Godļevskis, Ē. Liepa no Amerikas Latviešu katoļu apvienības, Daugavas Vanagu apvienība, A. Rubulis u. c.

Mūsu materiālā bāze ir papildinājies ar J. Godļevska kunga dāvinājumiem: videokameru, magnetofoniem, audio un video kasetēm, fotoaparātiem, kā arī ar Latgaļu Pētniecības institūta valdes kasiera F. Teirumņika sūtījumu (1000 ASV dolāri), naudas zjedojumiem no J. Dimanta kunga, J. Godļevska kunga, V. Mickānes kundzes, K. Zenaiša kunga, Vēveru ģimenes. J. Godļevska Fondu izlieto labāko studentu diplomdarbu par Latgali apbalvošanai Ls 50 apmērā.

1995. gadā LPI IV zinātniskā konference veltīta Balvu rajona izpēti. Vienlaikus atzīmēsīm LPI 35 gadu pastāvēšanas un «Acta Latgalica» iznākšanas 30. gadadienu.

G. BARKOVSKA,
Latgales Pētniecības institūta
zinātniskā sekretāre

VILIS DZĒRVINIEKS

*steidzās kai vinnār
vyrynoju durovys sliškņus dauzu
sirds nazyna māru
daudz apkōrt staigoj ļaužu
gaideidami sovu klauviešonys kōrtu
pi laika un cytim zvonim
daudz lobu un ļaunu vōrdu
apkōrt maņ kleist —
pats beistūs
bet steidzās kai vinnār
nu vokora leidz reitam
izstosteit garū dīnu
boltajai papeira lopai
drūšs acis kai vinnār skotūs
un tys skatīns
aizvīn tōļōk rokstās un tūp
nanūsokama satura laika grōmota*

JŪLIJS TRŪPS

*voi gudri
naticēt nikam un nivīnam
i sevi i cytus krystā sist
aizmērst sevi mozu
un uz bārna ļļaut
pat cylvāki gudri
var tai dvēseli kaut
ļaut lai izkreit sirds
un verga vitā palikt
un najust ka ļļauņais
tyuleit nōk atpakaļ
voi gudri
vyusu pasauli vaineigu pīsaut
sevi par engeleiti nūsaut
voi zamā baudā
par sātanu teikt
ai muļķeiba
zemis gaitu nasvēteit
un nateikt skaistu
zemis myužu sovu
jo cyta nav nikō —
myužēigō ticeiba
voi...
1995*

PREZIDENTS NEBIJA AIZMIRSTS

Vēl tad, kad maz ko zinājām par partiju priekšvēlēšanu skalajām cīņām, kad bez pieredzes un rūdījuma vēlējam savā mūžā pirmo Saeimu, bet pēc būtības jau 5., LZS Preiļu nodaļa kā pirmo savu kandidātu nosauca Gunti Ulmani. Daudziem Preiļos viņš nebija svešs, arī pats deputāta kandidāts savā iepriekšējā darbā sadzīves pakalpojumu sfērā bija gluži labi iepazinis Latviju un Latgali. Ticis pirmā atjaunotās neatkarīgās Latvijas prezidenta godā, G. Ulmana kungs vairākas reizes jau pabijis Latgalē. Ipaši nozīmīga gan vēlētajiem, gan pašam prezidentam bijusu tikšanās ar Preiļu rajona ļaudīm 1995. gada nogalē, kam veltīja visu dienu. Ritēja sarunas gan ar Līvānu uzņēmumu pārstāvjiem, zemniekiem un pašvaldību darbiniekiem, bet noslēgumā apmeklēja J. Raiņa muzeju Jasmuižā, tādējādi piepildot sen lolotu ieceri.

Attēlos: prezidents G. Ulmanis un Preiļu rajona padomes priekšsēdētājs I. Meluškāns; sarunā ar 6. Saeimas deputātu kandidātiem no LZS aglonietī V. Jonānu (no labās), daugavpilietī V. un LR Zemes dienesta darbinieku E. Rutki; J. Raiņa muzejā Jasmuižā; ar rajona padomes deputātu J. Anspoku.

A. MEŽMAĻA foto

Madsolas Jōņs

Jauneibas upe

**Jauneibas yudini korsti samtainūs dvēseles krostūs,
Atšalcit pōri par sēklim, volgums lai pacerēs rostūs!
Gurdoni valku pōr acim dylušū atmiņu rūku.
Radzu: tu, jeuneibas upe, šalcūt maņ apleik lic lūku.**

**Upe, jeuneibas upe, malnajom otvoru acim!
Viļteigi veris tu mani, dziļumim viļūt un tačim.
Nūreibstu elpā es tovā. Laiva, lyuk, muna un irkli!
Atļāun maņ leigōtis vēļreiz yudiņūs tovūs kaut mirkli!**

**Zaltaini kōruli leikst krostūs. Pyupols un bite vērs dzeļmes.
Sapnaini streļči te lidoj, reibuši pušdiņu sveļmes.
Glauž muni tveikstūši pērsti yudiņu lileju zvīļu.
Kotra zidlopa boltō klusi klusi čukst: milu ...**

**Ityn kaidis mīsu maņ samtā, dzeislōs ilidams veinu.
Burveiga sapynim snauda nūsalcit pōri kai breinums.
Ilgi šyupojās viļni, runoj ar laivu un mani.
Nūleist krāsla uz krostim, vokora zvoni duņ skani.**

**Sapyni lēni brīn skaļbūs, apglōsta putneņu pōrus,
Aizver gurdenūs zidus, škidrautu uzsadzūt pōri.
Pusnakts runoj ar dzeļmi, klusi un kautri tei čaloj.
Zvaigžņu dzeiporus boltūs viļņu golūtnes skoloj.**

**Pēški vyssoldōkā dusā laksteigola, ai škelme!
Mīļzeigu cymbolu spūžu izvalk laukā nu dzeļmes.
Sudobra vasari paceļ, zveļ tod pa steigom cik jaudas ...
Pisatryukst putni nu mīga, pasamūst saule nu snaudas.**

**Sudobra myglōju škirūt upē nōk mozgōt jei seju,
Zaltaini moti mērkst dzeļmē, aizejūt rasynoju leju.
Jaunus yudiņūs atveļ upe nu jeuneibas kolnim,
Aizveļ caur zidūšim leičim pretim vokorim solnim.**

Alberts Spōģis

MIRDZŪSS PUTEKLEITS

**Mozaiss putekleits
gaismas plyudūs
škitami sev jaunūs
esmi igyust —
vysmoj ceļōdams.**

**Esme namainōs,
byutiskais ir
putekleits sevi.
Tikai škitums
putekleiti ceļ,**

myusu acis atdora.

1935. GADA statistiskās ziņas raksturo:

«Tilža (agrāk Kokoreva) bija pēc lieluma otrais ciems bijušajā Abrenes apriņķī pie Tilžas upes. 19 kilometru attālumā no Bērziņa, 31 km no Kārsavas, 38 km no Balviem, 18 km no Rugājiem un 17 km no Baltinavas. 662 iedzīvotāji (82% latviešu, 9% ebreju, 11% pareizticīgo, 55% katoļu un 30% luterāņu). 110 mājas, 3 baznīcas: Romas katoļu, evaņģēliski-luterāņu un pareizticīgo, lūgšanu nami baptīstiem un ebrejiem, divas skolas, 2. pakāpes bibliotēka, rajona ārsts, aptieka, divas dzirnavas, pagasta nams, klubs, pienotava, pasts, desu cešs, 3 maizes ceptuves, 10 veikali, Latgales lauks. Centrālais kooperatīvs, 2 linu pieņemšanas punkti, 11 šķiras traktieris, frizētava, kurpnieku darbnīca, pulksteņu darbnīca, mežniecības iecirknis. Biedrības, sabiedrības, savienības: krājaizdevumu sa-ba, Tilžas mednieku b-ba, brīvprātīgo ugunsdzēsēju b-ba, lauksaimniecības b-ba «Celmlauzis».

Tilža satek pieci lielceļi: no Balviem, Rugājiem, Bērziņa, Baltinavas un Kārsavas, trīs lauku ceļi. Tuvākās dzelzceļa stacijas: Kārsava 31 km, Bērziņa 21 km (pašlaik šis dzelzceļš nepastāv).

Ciems radās 1909. gadā, kad Ruskulovas muižas īpašnieks Šelajevs no muižas atdalīja Kokorevas (tagad Tilžas) folvarku un 15 ha zemes, to sadalīja 200 apbūves gabalos. Līdz ar ciema rašanos sāka veidoties arī Tilžas pagasts Abrenes apriņķī starp Rugāju, Šķilbēnu, Baltinavas, Kārsavas, Nautrēnu, Gaigalavas un Bērziņa pagastiem. Tuvākā pilsēta — Kārsava, 31 km, pagastā 6640 iedzīvotāji (latvieši 92 procenti, krievi 5 procenti, pārējie citu tautību), katoļi 55, pareizticīgie 11, luterāņi 30 procenti utt. Pagastā 1213 sētas ar 21210 ha zemes. Rajona ārsts, aptieka, 7 dzirnavas, 2 zāģētavas, ādu mīcētava, 2 pienotavas, 39 veikali, 4 linu pieņemšanas punkti, 2 ūdens dzirnavas, apavu darbnīca, 2 kioski, 2 katoļu baznīcas (1 Krišjāņos), evaņģēliski-luterāņu, pareizticīgo, lūgšanu nams baptīstiem.

Skolas: pulkveža Kalpaka sešklasīgā pamatskola (10 skolotāji), Brāļu Skrindu sešklasīgā pamatskola (6 skolotāji), Puriņu, Silenieku un Vectilžas 1. pakāpes pamatskolas (katrā 4 skolotāji) un Ruskulovas 1. pakāpes pamatskola ar 3 skolotājiem, 1929. gadā Tilžā nodibināta Osvalda Blūmiša sešklasīgā pamatskola bērniem.

Pagasta visnenākā vēsture. Akmens laikmeta atradumi Ruskulovā, «Tokos» 20 vēla dzelzs laikmeta uzkalniņa kāpi pie Seretavas, senkapi Joršovā un Krišjāņos, zviedru senkapi Jaujās.

Pagasta tirgus centrs Tilžā. Vienreiz nedēļā bija tirgi, tad tirgus katru mēneša 15. datumā un divi gadatirgi.

Raksturīgi, ka ļoti daudziem mežiem, purviem, krogiem palikuši to sākotnējo īpašnieku vārdi — Čudes purvs, Zemnieku purvs, Sproģu dzirnavas, Krama, Krīma dzirnavas, Austrīņa vilnas sukās, Siliņu mežs u. c. Vietējie vietvārdi liecina par cilvēku estētisko kultūru — nav neviena vulgāra, piedauzīga vārda attiecīgās vietas nosaukumos.

Lauksaimniecībā izmantojamā zeme aizņēma 55 procentus no pagasta platības, tūrumi 32, plavas — 10,

paviljons, sakaru nodaļa, pienotava, mežniecība, grāmatnīca, ambulance, aptieka, ceļu ekspluatācijas rajons Nr. 13, sagādes punkts, zāģētava, mehāniskās darbnīcas, graudu kalte.

Puskilometru no Tilžas ir katoļticīgo kapsēta. Šie kāpi izveidoti pēc 1. Pasaules kara (1916. — 1917. gadi), Tilžas centrā, Balvu ceļa kreisajā malā ir brāļu kāpi, kuros apglabāti 35 2. pasaules kara kritušie, uzcelts akmens piemineklis. Sešu kilometru attālumā no Tilžas, Kārsavas ceļa virzienā atro-

TILŽA — NO PAGĀTNES UZ NĀKOTNI

VERONIKA SILAUNIECE, VIDUSSKOLAS NOVADPĒTNIECĪBAS MUZEJA VADĪTĀJA

ganības — 13 procentus, meži — 31 un purvi — 10 procentus. 1929. — 1935. gados tūrumu platības bija palielinājušās par 51 ha, bet plavas sarkušaš par 210 ha un ganības — 620 ha.

Upes: Tilža (25 km) iztek no Vectilžas ezera un ietek Ičā, Feiba, Daukšupīte. Ezeri: Vectilžas 24 ha, Ūdrenes 8 ha, Numērnies 81 ha, Kaicenes 8 ha. Kalni: Numērnies. Lielākie mežu masīvi: Grīvu sils 8056 ha, lielākie purvi — Grīvas 435 ha.

Agrāk Kokorevas ciems un pagasts atradās lielos mežu masīvos, kur bija daudz vilku, klaiņoja dienām un naktīm, bieži no kūtiņām aiznesa aitas. Lūk, ko par to stāsta sena fotogrāfija ar anotāciju:

«107 gadus veca Made Ziediņa. Viņas tēvs pirmais apmeties Kokorevas mežos un cēlis māju ar saimniecības ēkām. Reiz pusnaktī tēvs saucis Madi, kas gulējusi kūtiņās augšā, lai celtos riju kult. Made, lecot no kūtiņas, uzleksi vilkam mugurā, kas kasījis smiltis kūts pasienā, lai tiktu pie aitam. Vilks pārbijies un ar meitu mugurā aizskrējās kādus 20 soļus. Meita arī pārbijies un nokritusi vilkam no muguras, tā pārbijies un briemām.»

Ciema un pagasta Kokorevas nosaukums pastāvējis līdz 1926. gadam, tad pārdēvēts par Tilžu (upes vārdā).

1992. gada 1. janvārī Tilžas pagastā bija 1360 iedzīvotāji, no tiem 613 strādājošie, 265 bērni, 50 studējošie jaunatne un 415 pensionāri. Teritorija aizņēma 104412 ha, lauksaimniecībā izmantojamā zeme 6506,8 ha. Bija 94 jaunsaimniecības, 333 piemāju saimniecības. Darbojās Tilžas Romas katoļu un evaņģēliski-luterāņu baznīcas, Tilžas internātskola ar 120 skolēniem, 26 skolotājiem un audzinātājiem, vidusskola ar 160 skolēniem un 17 skolotājiem. Darbojās vidusskolas novadpētniecības muzejs, bibliotēkas: internātskolas (grāmatu skaits 22511, lasītāji 118), vidusskolas, kā arī ciema 5 veikali, sadzīves pakalpojumu

das Kāpessila kapsēta, kurā apglabāti visu konfesiju mirušie, uzcelts piemineklis 1918. — 1920. gadu partizāniem. Tas izmaksāja ap 5000 latu, prezidents Kārlis Ulmanis ziedoja piecus simtus, Kultūras fonds 1000 latu, pārējo summu saziedoja pagasta iedzīvotāji. Šis piemineklis celts obeliskā veidā uz terasveidīga paaugstinājuma ar Lāčplēša kara ordeņa domes atļauju pēc inženiera Z. Feldberga projekta. Akmeņi iekala neatkarīgās Latvijas augstāko varoņa zīmi — Lāčplēša ordeņa krustu. 1939. gada 24. septembrī pulksten 15.00 pieminekli iesvētīja arhibīskaps prof. T. Grinbergs, piedaloties vairākiem mācītājiem. Ap kapsētas kalnā uzcelto obelisku goda ierindā stāvēja aizsargi un aizsardzes, skolu jaunatne. Boļševiku okupācijas gados tas ieauga cerīnos, par to nedrīkstēja runāt, tāpat kā par atbrīvošanas kaujām un neatkarīgo Latviju. Tā laimīgā kārtā šis piemineklis netika nojaukts un ir labi saglabājies. Okupācijas gados te regulāri slepeni nolika ziedus.

Cetdesmit pasta, ciešanu un nelaimju gadi Tilžai negāja secen. 1941. gada 14. jūnijā deportēti vairāk nekā 50 cilvēki. 1941. gadā pagastu okupēja vācieši, daudzi cilvēki nokļuva koncentrācijas nometnēs. Šiem okupantiem atkāpjoties 1944. gada jūlijā, liels skaits pagasta pušu dezertēja no vācu karaspēka daļām un atgriezās mājās. Tā paša gada 27. jūlijā ienāca padomju armija, sākās viņu iesaukšana krievu armijā. Daudzi tam nepakļāvās, kopā ar bijušajiem leģionāriem sāka organizēt partizānu grupas, kuru locekļi dzīvoja gan mežā, gan mājās.

1945. gadā «istrebiteļi» pārmeklēja daudzās viensētas, kurās bija reģistrēti jaunieši, ķemmēja apkaimes mežus. 30. maijā pēcpusdienā Runcenes apkārtnē tie arestēja un aizdzina līdz 11 apkaimes iedzīvotājus. Šie cilvēki cietumā tika sistemātiski sisti un pratināti.

Sadarbojoties ar Rugāju un Bērziņa partizānu vienībām, bija izstrādāts

plāns uzbrukumam Tilžai. Grupu saformēja 3. jūlijā Robežnieku māju tuvumā. Pie Tilžas aptiekara Pētera Novika iesūtīja izlūkus A. Kudreņicki un J. Barkovski. Atgriezušies mežā, viņi ziņoja, ka ciematā ir 10 krievu karavīri un 30 «istrebiteļi», kuru vada Beloborodohs, cietumu apsargā 3 «istrebiteļi».

Pirms uzbrukuma partizāni pārgriezta telefona vadus Bērziņa un Rugāju virzienos. Naktī no 5. uz 6. jūliju A. Kudreņicka un A. Roskoša vienības virzījās no Kāpessila un Rugāju pusēs, bet Voita vīri bija Bērziņš—Baltinavas — Kārsavas — Rugāju ceļu krustojumā. A. Roskoša grupai bija uzdots atbrīvot cietumniekus, A. Kudreņickim ar saviem vīriem jāielenc pagasta māja. Viņi tajā iemeta vairākas granātas. Izvērsās smaga kauja, tika laists darbā «liesmu metējs».

Ienaidnieka pusē krita 8 cilvēki, partizāni zaudēja 1 (Morozu). Ieslodzītie bija atbrīvoti no cietuma, pagastnams nodedzināts, izpostīta sakaru nodaļa, pienotava, vilnas kārstuve un daudzas mājas. Partizāni atkāpās tad, kad no Kārsavas «istrebiteļiem» palīgā ieradās krievu karavīri. Kara laikā Tilža no postāžām izglābās, pēckara gados tika izpostīta. Uzbrukuma laikā bija 94 partizāni, bet 1945. gadā viņu skaitījās 380, komandēja Viktors Kudreņickis, bijušais Latvijas laika policists Tilžas pagastā. Šis ziņas ir no grāmatas «Uz ežiņas galvu liku» par traģiskajām partizānu cīņām Latvijas mežos pēckara gados, 1993. g. 115. — 121. lpp.

Pēc 2. pasaules kara sākās barbariska kolhozu organizēšana uz zemieku saimniecību bāzes. Tilžas pagastā 1947. gadā nodibināja divus — «Ezermalu» un «Laimu». Cilvēki pretojās, lai to apspiestu. 1949. gada 25. martā notika otrreizēja deportācija uz Sibīriju. Palikušie baidījās no izsūtīšanas, tā gada marta beigās un aprīļa sākumā stājās kolhozos, nodibinājās 14 nelieli kolhozi. 1950. gadā no mazajiem izveidoja trīs lielākus — «Uzvaras karogs», «Plēsums», un Kirova, savukārt 1957. gadā tie trīs pārtapa par padomju saimniecību «Sarkanais partizāns», ko 1957. gada 4. februārī pārdēvēja par Tilžas padomju saimniecību. 1992. gadā 26. februārī to likvidēja, izveidojot paju sabiedrību «Tilža», kura 1993. gada 10. martā tika pasludināta par likvidētu. Komunisma nesto postu šodien izjūt ikviens, sevišķi zemnieki.

Lielu un nozīmīgu attīstības ceļu aizvadītajos vairāk nekā simts gados nostaiģājusī Tilžas skola. Latviešu tautas trešās atmodas posmā, stāvot pie skolu reformas sliekšņa, der atcerēties, kā tas viss sācies, pakāvēties pie tā vai cita notikuma, kas stāsta gan par latviešu tautas garīguma nomākšanu, gan atdzimšanu.

(Turpinājums sekos)

DIEVA MĀTES PARĀDĪŠANĀS LURDĀ

Sākums 1. lpp.

novietoja Jaunavas Marijas statuju, ko izgatavoja Lionas mākslinieks Fabizs. Drīz Lurdā tika uzbūvēta skaista bazilika, ko 1901. gada 6. oktobrī svinīgi konsekreja.

Jau 138 gadus Lurdā plūst avots, kura ūdens dara brīnumus, tie notiek katru gadu. Arsti daudzas reizes izdarījuši avota no peldēšanās vietu, arī Gavas upes, kur peldina slimos, ūdens analīzes, bet bez baktērijām nav atraduši neko tādu, kam būtu nozīme ārstniecībā. Kaites dziedē Dievs ar savu spēku un grību.

Svētceļotāji aizvien plūst uz Lurdu un daudzi kļūst veseli, daudzi neticīgie, kuru nodoms bijis nomelnot šo svēto vietu, pēc atgriešanās pievērsušies Dievam. Tam noticējuši arī slaveni šīs pasaules varoņi. Francijas karaļa Napoleona dēls bija slims, no Lurdas atgriezās pilnīgi vesels, Amerikas miljonāra Forda dēlam bija dilonis pēdējā stadijā, pēc brauciena uz Lurdu kļuva vesels un pārgāja katoļticībā. Tādu gadījumu daudz.

1854. gada 8. decembrī, četrus gadus pirms Jaunavas Marijas parādīšanās Lurdā svētais tēvs Pījs IX pasludināja dogmu par Jaunavas Marijas bezvainīgu ieņemšanu, ne visi tam ticēja, arī Bernadete maz ko par to zināja. Dievmāte pati atgādāja. Pēc Dieva uzliktās misijas izpildīšanas Bernadete iestājās Nevera klosterī, kur nomira 1879. gada 16. aprīlī. Pēc 30 gadiem, 1909. gadā atvēra viņas zārku un redzēja — miesa nebija satrudējusi. 1933. gada 8. decembrī pāvests Pījs IX Bernadeti Soubirousu izsludināja par svēto.

Vasarās Lurdā ik dienas notiek divas procesijas. Pulksten četros pēcpusdienā tās sākas no grotas un virzās uz baziliku, kuras priekšā novietoti slimie, kur saņem Vissvētākā Sakramenta svētību. Bieži notiek brīnumi, kuru aculiecinieki ir arī arsti. Otrā procesija ar svecēm ir pulksten pusastoņos vakarā.

Slimie pa lielākajai daļai Lurdā ierodas ar speciāliem sanitārajiem vilcieniem, tiek novietoti speciālās viesnīcās. Dienas laikā svētceļotāji tiek nogādāti, ja vēlas, pie grotas, uz peldēšanās vietām vai pie bazilikas un atpakaļ, slimos ved arī mīkēnes un priesteri. 100 gadu jubilejas dienas te pabija ap astoņiem miljoniem cilvēku. Savā laikā Lurdu apmeklēja Nīkodemis Rancāns, vēlāk sarakstīja grāmatu «Kas nūtyka Lurdā» (1906), daudzi citi.

Attēlos: Dievmātes parādīšanās Bernadetei (nezināma autora gleznas reprodukcija); grotas iekārtojums mūsdienās; Lurdas bazilika.

KRUSTCEĻU SKARBAJOS VĒJOS

LAI MUSU VETRAS UN

PUTEŅOS TURAS

PLĪV SNIEGI KĀ BALTAS

NEMIERA BURAS,

BET RAKSTU TĀDAS GRIMST

DZIĻI ZEMĒ.

KUR PĀRI STAIGĀ SAUILE

UN LEMESS!

Preses nama apgādā laists klajā Andra Vējāna dzejoļu krājums «Krustceļu vējos» ar mākslinieka Aleksandra Stankeviča roku darinātu dzejnieka portretu un nodaļu noformējumu, papildināts ar dzejnieces Annas Rancānes pēcvārdu. Piecās plašās nodaļās A. Vējāns šajā grāmatinā, kuras vāku grezno vēja pieliekti smudri bērzi, iekārtojis vairāk par simtu «gara bērnu», dzimušu ne jau speciāli šai grāmatinai, bet dažādos laikos un dažādu izjūtu modināti. Varbūt tā ir arī savdabīga atskaite lasītājiem, atskats no tā augstā gadu kalna, kurā nu stāv dzejnieks.

Domājot par to, nevaru atturēties no Latgāļu izdevniecības nedēļas laikraksta «Latgolas Bolss» pieminēšanas. 1967. gada 29. jūlija numurā ievietots «mozs bet oss», kā saka latgalieši, rakstījis «Kas ir Vējāns?». Nocietēšu: «Vējāns ir vīns nu Latgolas cylvākim, kas izakyulis uz augšu un igivis labvēleību pi tagadejō režīma. Pazeistams ar sovom laikmeteigom dzejom un kūpā ar kaidu cytu sacerējis dramatizētū tekstu par Audriņu sādžu, ar kuru parōdējis, ka jys stōv režīma kalpeibā.

Jō eistais vōrds ir Donats Kalnačs, cēlis nu Nērzas pogosta, 1944. godā beidzis Ludzas gimnaziju. Vōcu

okupācijas laikā jys sovus rokstus ivītōja A. Sprūdža vadeitā avizē Rēzeknē un igivis Sprūdža atzineibu. Jys gon sevi uzdeve par latvīti, bet jō tāvs ar mōti sovā storpā sasaruņōja krīvyyski.

Zam boļševiku režīma breivas rakstņiceibas nav, nu rakstņika teik prasēits, lai propagandeitu režīmu. Tōpēc arī dzejņiks ir izavēlējis pīmārōtu pseudonimu: vinnmār tur dāgunu pa vējam. Tod nadabōsi isnas».

Saka, no tālienes viss labāk redzams, kā mums te uz vietas, šoreiz gan īsto lietas būtību nezināmais autors būs noklusējis. Skaidrs, daiļrunības dēļ var jau visādā veidā ar literārō vārdu, var turet visādās aizdomās cilvēku, kurš nav devies emigrācijā, jo uz ārzemēm izbrauca ne tikai tie, kuriem patiešām bija jābēg, bet arī daudzi, kurus uz šo soli pamudināja uzbāzīgā propaganda. Un nezin vai Donats Kalnačs būtu kļuvis tas Andris Vējāns, kurš viņš ir, nepalikdams kopā ar savu tautu...

Ja labi «parakņājas» dzejnieka literārājā mantojumā, «režīma slavinājumu» var atrast arī citos viņa darbos, ne tikai pieminētajā Audriņu traģēdijas atainojumā. Tiesa, latvieši jau sen to atklājuši, ka, dzīvodams vilku barā, kauc ar tiem kopā, bet

Andrim Vējānam, par spīti visam, daudzajās grāmatās netrūkst izjustu, dziļi patiesu un sirsnīgu vārdu par mūsu novadu, tā cilvēkiem. Nodevas paliek nodevas, te var piekrist nezināmajam autoram «Latgolas Bolsā», bet liela talanta darbos no maisa spraucas tie ileni, kurus tajā noslēpt nevar — patiesas simpātijas pret savas puses cilvēkiem, patiesa cieņa un patiesa mīlestība. Viņš pats bija labs un laba padoma devējs, savos garajos darba gados Rakstnieku savienībā, žurnālā «Karogs» palīdzēja daudziem jauna-jiem autoriem apjaust sevi.

Veltījumā Benediktam krājumā «Krustceļu vējos» dzejnieks saka, vadoties no savas bagātās dzīves pieredzes:

«Vai tad rietam ar rītu
Vienmēr pienākums rāties?
Vaģā nevajag steigties.
Un nevajag vilcināties.
Vajag kā saulei ar gaudiem
Starp velēnām
Arumā klāties.»

Sonētā «Raiņa motīvs» dzejnieks atzīst:

«Vissmagākā no nastām — sirds to
jūt:
Ir trimdiniekam tēvu zemē būt.»

Viņš nemaz nav bijis tas, kas

baidījies no iesnām un «vienmēr turējies degunu pa vējam», nav bijis arī melanholisks romantiķis, kurš, nopūts ēsts, sēd pie Latvijas kartes un izdveš: «Te, lūk, Lielais Liepu kalns un te Rāzna, te Rogovka, Preiļi un Ludza, Tempļa kalns un Cepurītes sala... Cik tas viss ir mīļi un skaisti...» Ir vajadzīga savas zemes apjūsmošana, jo kas gan cits to darīs, ir katra pienākums pašam pamanīt savā novada skaistumu un aizgrābtibā acināt uz to citus. Bet Andris Vējāns ir bijis arī cilvēku, savu novadnieku, prātu un rīcības didītājs uz priekšu, neļaudams tur augt sūnām, veidojies purviem. No viņa daudzajām dzejas un prozas grāmatām, no prozā uzrakstītiem dzejas rindām, no bērnu grāmatām pretī noraugās gudrs un apdomīgs, nebēdnīgs un puicisks, sarūgtināts un sajūsmīnāts, tālumu alkstošs un prātīgs savā ierastajā Latgales vienkāršā cilvēka vidē iesakņojies, vēl un vēl dažādos autors. Lai viņu varētu labāk izprast un arī saprast, jāizlasa «Krustceļu vējos» — tie ir loģisks turpinājums dzejnieka jau padarītajam. Tajos no visām debespusēm sanestas vēsmas par piedzīvoto, izjusto un redzēto, un tu stāvi šīs Vēju Rozes centrā, kopā ar dzejnieku iesaukdamiem:

«Nekur es neesmu braucis,
nekur es neesmu gājis,
Bet tikai ilgās pēc bērziem
pie Managvas kaktusiem krājis...»
Antons RANCĀNS

LATVIJAS SENATNES PĒTNIEKS

Sākums 1. lpp.
Tevī nelauza, Draugs, aklā naida vētras,
Mira Tava sirds, bet plauka domu
zieds.
Drūms bij Tavējs kaps, drūms ziemas saules riets,
Nebija ne draugu, pat nevienas mētras...

Daudzu nāves V. Urtānam nācēs redzēt, daudzus liķus aprakt, tomēr pats viņš šajā baismīgajā Golgātas ceļā izturēja, palikdams dzīvs. Palīdzēja gan zemniekdēla siktums, gan tīcība sarkanbalt-sarkankarogotajai Latvijai un — pavisam prozaiska lieta — viņš izdzīvoja, kā pats rakstīja, «sevišķi tūpēc, ka nasmōdēju ni vardi, ni peli, ni zōli čermešu, kas smirdēja, bet laikam jau paglōbe nu nōves».

1946. gada rudenī viņu izlaida brīvībā, rehabilitēja gan tikai 1968. gadā. Ceļā uz dzimteni V. Urtāns, ļoti riskēdams ar savu nākotni, kopā ar citiem nelaimies biedriem izrāva no Sibīrijas pekles Krasnojarskas apgabalā 110 kraujamā gadā izsūtīto latviešu bērnu un septembrī atgādāja tos uz Latviju, uz dzimteni, par ko savkārt rakstījis «Lauku Avīzes» slējas.

Nekādi bargi pārbaudījumi nespēja noslāpēt V. Urtāna zinātkāri. Viņš atsāka studijas vēsturniekos un 1949. gadā ar izcilību pabeidza universitāti. Jau mācību gados ludzānietis piedalījās E. Šņores vadītajos arheoloģiskajos izrakumos gan Rīgā, gan Ņukšu kapulaukā, bet tūlīt pēc augstskolas absolvēšanas strādāja profesora A. Brjusova vadītajos pētījumos Gorbunovas neolīta apmetnē Urālos. Vēlākajos gados jau viņa paša vadībā izrakumi izdarīti Kalniešu, Lismaņu, Oliņu, Madonas, Cesvaines Lucu kapu-

laukos, Cesvaines, Sakaiņu, Kalnaziēdu pilskalnās, Lejasziēdu, Vedmeru dzelzs laikmeta apmetnēs. Pļaviņu un Rīgas HES zonās sešdesmito gadu sākumā pamatīgi izpētīts plašais Aizkraukles Lejasbitēnu III—XI gadsimta kapulauks, iegūts ap trīstūkstoš senlietu, bet sešdesmito gadu nogalē — Daugmales pilskalns un senpilsēta, kur atsegta rotkaļu darbnīca, podnieku ceplis, maltuve, daudz citu būvju paliekas. Tā iegūts nozīmīgs materiāls, kas pavirzīja uz priekšu arheoloģijas zinātnes attīstību Latvijā.

Jau 1947. gada rudenī V. Urtāns sāka strādāt republikas Vēstures muzeja arheoloģijas nodaļā, no 1950. līdz 1958. gadam bija Madonas novadpētniecības muzeja zinātniskais līdzstrādnieks, tad atgriezās iepriekšējā darba vietā kā vecākais zinātniskais līdzstrādnieks. Muzeju darbam V. Urtāns veltījis trīs mūža gadu desmitus. Viņš ir ne tikai aizrautīgi apzinājis tuvākas un tālākas apkaimes arheoloģiskos pieminekļus, pierakstījis ievērojamu ļaužu atmiņas, vācis folkloras materiālus, komplektējis fondus, bet arī rosīgi piedalījies jaunu muzeju ekspozīciju un izstāžu izveidē Rīgā un Madonā, Ludzā un Daugavpilī, Cēsīs, Jēkabpilī un Talsos.

V. Urtāns publicējis republikas presē un citur kādus piecdesmit zinātniskus un populārzinātniskus rakstus par dažādiem senās vēstures vaicājumiem, par vidējo dzelzs laikmetu Latvijā, uzrādāt dziļas materiāla zināšanas un rūpīgu tā analīzes prasmi. Zinātnieku allaž saistījuši vidējā dzelzs laikmeta bagātīgā depozi un citi arheoloģisko izrakumu laikā iegūtie materiāli, sevišķi metālapstrādes attīstība. Viņš pirmais ir apkopojis datus un publicējis rakstus par senajiem

mūzikas instrumentiem mūsu pusē.

Kopā ar J. Graudoni ir uzrakstīta plaša grāmata «Senatnes pēdās» (1961), viena paša sacerētā «Senākie depozi Latvijā» (1977), hronoloģiski aptverot 2500 gadu ilgu laika periodu. V. Urtāns ir līdzautors ceļvedim pa Vēstures muzeja ekspozīciju.

1971. gada pavasarī ludzānietis sekmīgi aizstāvēja vēstures zinātņu kandidāta disertāciju «Latvijas depozi (līdz 1200. gadam) kā vēstures avots».

V. Urtāns ir lasījis lekcijas un zinātniskus referātus vēsturnieku un arheologu konferencēs un sesijās gan Rīgā un Maskavā, gan Minskā, Kišīnevā un Ļeņingradā, piedalījies daudzos pieredzes apmaiņas semināros, arī aiz Latvijas robežām, līdzdarbojoties Latvijas padomju enciklopēdijas pirmo sējumu izveidē, vadījis neskaitāmas ekskursijas pa muzejiem un izrakumu vietām, kā arī studentu kursa un diplomdarbu, uzstājies ne tikai presē, bet arī radio un televīzijā, sabiedriskā kārtā veicis nozīmīgu darbu republikas Dabas, vēstures un kultūras pieminekļu aizsardzības biedrībā.

Viņa ieguldījums vēstures zinātnes attīstībā līdzvērtīgs tādu ievērojamu zinātnieku sniegunam kā J. Apals, R. Deņisovs, M. Atgāzis, Ē. Mugurēvičs, J. Graudonis, A. Zariņa.

Tāds ir Latgales dēla ceļš uz zinību kalngaliem. Jāpiezīmē, ka viņa gaitas turpina dēls Juris, kas arī jau ir kļuvis par ievērojamu arheologu.

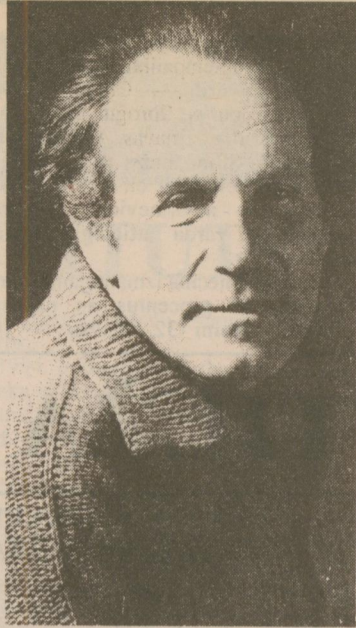
Vladislavs Urtāns aizgāja mūžībā 1989. gada 27. jūlijā.

Viktors TROJANOVSKIS

Personeīgi es naasmu pret pōrmaiņom. Pulka volūdu sekoj navys izrunai, bet tradicionālai raksteibai. Tai angļu volūdā roksta, izrunoj cytaiži.

Varbut tys ir lobōkais rysynojums. Nivina volūda nastōv uz vītas. Kotru godu maineit raksteibu nav nīmoz praktiski. Kas sapsrass literārū montōjumu, jo standarti maineisīs kotru godu?

Breidakam par slyktu tys, ka jō raksteiba izaver cīši saraibynōta. Man tei gryuši losōs.

IERĀMĒTIE MIRKĻI

A. MEŽMALIS
Reprodukcija:
Bronislava Pavlovskā darbs.

MANI MĪLIE «ZEMTURIEŠI!»!

Esmu bezgala priecīgs un laimīgs, ka ar daudzu sīrsnīgu, ierūtīgu, vienkāršu un pretimnākošu cilvēku palīdzību esmu pietuvojies jūsu izdevuma lielajai ģimenei. Ir prieks atzīmēt, ka Latgales brīvajās debesis atmirdz jauna gara zvaigzne, kura rādīs ceļu mums dāvāt un dāvāt vienīgo un vajadzīgo — gara bagātību!

Bieži tiekoti ar tautiešiem, kuri pagaidām vēl mitinās svešās zemēs, dzirdu vienus un tos pašus vārdus: — Kā jūs šajā nabadzībā varat atļauties vēl izlaist tik daudzas avīzes! Vienmēr atbildu šādi: — Tikai tādēļ, ka esam bagāti, jo mums ir Dzimtene, mīla māmuliņa Latvija, kura mums dāvā un dāvās vienīgo un vajadzīgo — gara bagātību!

Novēlu laikrakstam «Zemturis», lai cik arī nebūtu grūti un nepanesami, izturēt un dzīvot tautas un tās gara dēļ!

Jūs avīze ir paliekoša un nepārvērtējama bagātība. Paies laiks, aizritēs gadi, nomainīsies gadu simteņi. Un kādreiz, paaudzās neskaitāmos griežos, kāds ielūkosies šī laikraksta numuros un ar izbrīnu redzēs savu senču neapraktāmo sīkstumu.

Lai Dievs jums visiem palīdz, stāv blakus un stiprina jūs visus, apgaismo jūsu prātus un sirdis!

Lai slavēts Jēzus Kristus!
Pateicībā un cieņā, dziļā vienkāršībā
Pēteris SAKALAURS,
policijas pulkvežleitnants,
Latvijas Policijas akadēmijas asistents

DISKUSEJA TURPYNOJĀS ARTŪRS RUBENIS

STANDARTI NAV JŌMAINA KOTRU GODU

Paļdis par maņ pīsyuteitajim avīzes eksemplarim.

Tai kai asu taidis pusčyuleits, tod atbiļdēšu latgaliski raksteidams. Kai jau nu vēstules radzams, pīlītoju Stroda raksteibu, jo naskaīta teiras naurmanēibas klaidas un dažu formu nazynōšōnu, tys raksteibas veids vysvīglōk losōs.

Sovā laikā, kod Lōcis pīaicynōja mani dūt drukōšōnai kaidu nu sovom lugom, jys pats pōrrakstēja munus tekstus. Bet pamosom sōču pats pōrraksteit. Kaidom lugom Ontons Zvidris lobōja munas klaidas.

Byušu par vacu pōrsaslēgt uz Breidaka sludynōtū revolucionarū raksteibas veidu. Kaidu breiteņu man lykōs, ka ō varātu atvītōt aruo, bet nazkai laseit beja gryuši. Kai tys radzams nu BĒRŽGOLA DRAMATURGA, tod pēc eksperimentēšōnas asu tū raksteibas veidu atmetis.

Lai gon Baltijas universitatē Vōcijā man beja izdeveiba pabyut 4 semestrus kai baltu filologijas studentam, nu filologijas studijom daudz kas nav palicis pōri. Varu sevi tikai uzskateit kai dramaturgijas un teatra mōkslas kūpēju. Asu trimdas režisors un latgaļu dramaturgs.

Tōpēc muni secynōjumi ir tikai

personeīgi uzskoti. Byutu vēlti meklēt kaidu zynōtnisku argumentu munim pībyldumim.

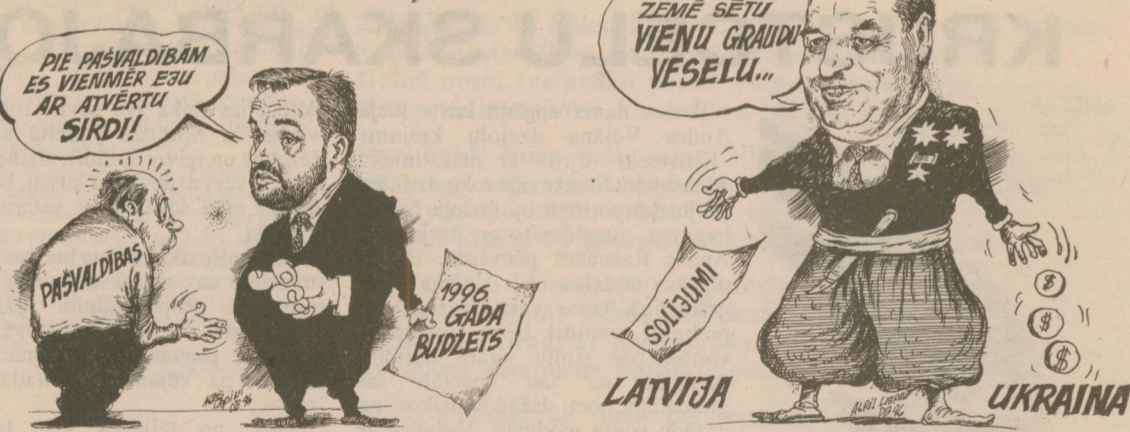
Latvišu volūdā, baltu filologijā un latgaļu raksteibā daudzās lītas vēl jōizargumentej. Kod soku latvišu volūda, dūmōts t. s. «mūsdienū latviešu literārās valodas standarts». Latgaļu raksteiba, literārō tradicija, dialekts, volūda??? Baltu filologija paliks nazynōtniska, cikom tei napīlītōs latgaļu volūdas montōjumu.

Latgalim pošim vajag vinōtīs, kas tys par runas veidu, kuru pīlītojam. Par latvišu volūdu šū tradiciju saukt vairs laikam navarēs, jo byus sajukums. Un varbut tys nav vairs nīmoz vajadzēigs.

Latvišu volūdā vēl nav zynōtniskas latvišu volūdas skaidrojušōs vōrdneicas, kas standartā ziņā leidzrynōtūs angļu volūdas Vebsteram. Latgaliski pagaidom nav nikaidas vōrdneicas. Slikti.

Bet vōrdneicu (taipat kai gramatiku) navar uzraksteit Endzelins voi Leikuma vīni poši sovu aprūbežōtū uzskotu pēc (lai cik gudri itī cylvāki nabyutu). Volūdas standartu jōizsejoj paaudzū laikā. Angļu volūda leksikā paraksteita sovus 400 godus. Tikai tod var apgyut kaidu objektīvu vērtējumu.

NEKUR TĀ NEIET, KĀ...

Latvijas pašvaldību savienība uzskata, ka Ministru Kabinets, sastādot 1996. gada budžeta projektu, ir vairākkārt pārkāpis likumu, un aicina Saeimu atdot to atpakaļ valdībai saskaņošanai ar pašvaldību savienību. No trim valsts kopbudžeta daļām — pamatbudžeta (atskaitot dotācijas pašvaldībām), speciālā budžeta un pašvaldību kopbudžeta, paredzēts samazināt tikai pašvaldību

budžetu, kamēr pārējās daļas pieaug.

Zemkopības ministrs Alberts Kauls licis valsts labības biroja direktoram noslēgt līgumu ar Latvijas — Ukrainas Grata par graudu iepirkšanu par nesamērīgi augstām cenām. Valsts

labības biroja direktors A. Bērziņš nav piekritis. Ar Kaulu runājot, ir vajadzīgs mugurkauls!

Agris LIEPIŅŠ,
«Dienas Biznesa» karikatūru nodaļa

PRECIZĒJUMS

Šī gada 1. un 2. numuros, kuri iznāca reizē, publicētā plašā un interesantā raksta «Vai trešās atmodas noriets» autors ir profesors Pēteris Zeile. Atvainojamies, ka viņa uzvārds no lappuses nozudis.